

MARTIN ŠRAJER / 21. 4. 2022

Osm milimetrů

Filmové společnosti si od prvních let kinematografie uvědomovaly velký potenciál domácí zábavy a snažily se vycházet vstříc zájemcům o soukromé sledování filmů. Překážkou byla zejména velikost, cena a bezpečnost. Klasický 35mm film byl na začátku dvacátého století vyráběn z vysoce hořlavého nitrátového materiálu, jeho vyvolávání bylo nákladné a promítání vyžadovalo prostorově objemný aparát.

Bezpečnější, uživatelsky přátelské kamery pro úzký film se v Evropě a Spojených státech začaly vyrábět od dvacátých let minulého století. Jedna z prvních byla kamera Cine-Kodak používající acetátový 16mm film. Do konce dvacátých let už bylo k dispozici třináct různých 16mm kamer.

Během Velké hospodářské krize chtěla společnost Eastman Kodak amatérským filmařům nabídnout levnější alternativu k šestnáctce a v červenci 1932 uvedla na trh první double 8 kamery za necelých třicet dolarů, tzn. za cenu o dvě třetiny nižší, než jaká byla u dosavadních amatérských kamer standardem.

Základem byl stále 16mm film (s dvojnásobným množstvím perforací), který bylo třeba dvakrát prohnat osmičkovou kamerou. Při prvním založení se osvitla jedna polovina filmu, potom se cívka otočila, založila znovu a osvitla se druhá polovina. Teprve při zpracovávání v laboratoři byl film rozříznut na půl a slepen do jednoho souvislého pásu.

Pro technologicky méně zdatné uživatele nešlo o nejpřístupnější vynález. Opakovaná manipulace s filmem, jeho vystavování dennímu světlu, navíc často vedly ke snížení obrazové kvality. Na jednu cívku bylo nadto možné zaznamenat jen zhruba čtyři minuty materiálu.

Tři roky po Kodaku svou osmičkovou kameru Filmo Straight Eight uvedla konkurenční firma Bell & Howell. Ta již byla dodávána přímo s osmimilimetrovým filmem. Kamery byly

sice asi dvakrát dražší než ty od Kodaku, ale taky lehčí a kompaktnější. Evropskou alternativu představoval švýcarský Bolex (1936) nebo kamera Agfa Movex 8 (1937).

Roku 1938 firma Universal Camera Corporation převálcovala konkurenci s osmimilimetrovou kamerou Univex A-8 prodávanou za pouhých deset dolarů. Všichni následovníci Kodaku sázeli na samostatný osmimilimetrový filmový pás, který byl však pouze černobílý. Když Kodak v roce 1936 představil barevný Kodachrome pro úzký formát, přirozeně vzbudil velký zájem.

Redukce ceny a velikosti udělala z osmičkových kamer nejpřístupnější a nejoblíbenější nástroj amatérských filmařů. Na popularitě získaly také domácí projektory, pro něž studia upravovala svou nabídku. Dostupné byly zejména krátkometrážní animované filmy nebo zkrácené verze disneyovek.

Osmimilimetrový formát si oblíbili také průkopníci americké avantgardní kinematografie. Své první filmy na osmičku během čtyřicátých let natočili Curtis Harrington, Gregory Markopoulos a zřejmě i Kenneth Anger.

Do dalších vylepšení se Eastman Kodak pod vlivem klesajících prodejů pustil v padesátých letech. Úkolem pro tým vynálezců bylo zvětšit filmový obraz a při tom zachovat jeho kvalitu. Řešením se ukázala být redukce průměru bočních perforací, což umožnilo rozšířit obrazovou plochu zhruba o pětatřicet procent. Menší otvory byly zároveň odolnější a film se tak stal méně náchylným k poškození.

V červnu 1965 tak Kodak slavnostně uvedl novou řadu Super 8 kamer Kodak Instamatic, snadných na ovládání (stačilo vložit jednorázovou kazetu s již založeným filmem) a poháněných bateriemi, ne klikou (první pokusné kamery na baterie se objevily již okolo roku 1924, ale neuchytily se).

Rychlost snímání byla stanovena automaticky, díky zabudovanému filtru pak odpadla nutnost volit různě citlivý filmový materiál s ohledem na světelné podmínky. V nabídce byly modely s různými typy objektivů (od 12 do 36mm), nejdražší z nich umožňoval i zoomování. Nevýhodou levnějších Super 8 kamer byla podle některých uživatelů méně odolná plastová konstrukce (oproti kovové u starších amatérských kamer).

Přidání magnetické zvukové stopy na neperforovanou stranu pásu v roce 1973 pak usnadnilo zaznamenávat nejen podobu, ale také zvuky okolního světa (do té doby byla potřeba separátní zvuková technika). Od konce sedmdesátých let byly navíc v prodeji kazety, na něž se vešlo až třináct minut záznamu.

Super 8 začali pro její jednoduchou obsluhu kromě amatérských filmařů ve velkém používat také vědci v laboratořích, autoři průmyslových a školních filmů nebo antropologové provádějící terénní výzkum.

Japonská firma Fuji v roce 1965, téměř současně s novinkou od Kodaku, uvedla systém Single 8. Ten byl prakticky shodný s filmem Super 8. Odlišnost spočívala v druhu podkladu filmu, který byl polyesterový, a jinak řešenou kazetou, které byla přizpůsobena i konstrukce Single 8 kamer.

Kombinací systémů double 8 a Super 8 vznikl formát double Super 8. Filmový pás o šířce šestnáct milimetrů se v kameře používal stejně jako u systému double 8. Rozměry perforací i obrazového políčka se ovšem shodovaly se Super 8 filmem. Tento formát se vyráběl také ve Východním Německu (Orwo DS 8) a v Československu (Fomapan DS 8).

V současnosti už se Super 8 kamery, mezi filmovými amatéry celého světa dlouho nejrozšířenější, nevyrábějí, ale nadále jsou populární zejména mezi audiovizuálními umělci a experimentálními filmaři.

V Národním filmovém archivu bychom osmičkové a super osmičkové filmy až na pár výjimek (profesionální filmy překopírované na 8 mm) našli ve sbírce amatérských a rodinných materiálů. Tu z 41 % tvoří právě filmy natočené na 8mm nebo Super 8. Dle informací kurátora této sbírky Jiřího Horníčka se jedná převážně o němé filmy. Ty nejstarší pocházejí z doby zavedení formátu na trh, tedy z první poloviny třicátých let.

Z osmičkových filmů, o které pečuje Národní filmový archiv, Horníček vyzdvihuje rodinné snímky brněnské herečky Vlasty Fialové, které natočil její přítel a kolega Zdeněk Kampaň, nebo hraný titul *Dcery Eviny* (1928) od Karla Lamače, který se dochoval pouze v 8mm kopii vyrobené ve čtyřicátých letech v Anglii (zřejmě kvůli herecké účasti Anny Ondrákové).

Obecně podle Horníčka platí, že rodinné a amatérské osmičkové filmy archiv digitalizuje hned po jejich přijetí do sbírek. U mnohem vzácnějších profesionálních filmů, převážně animovaných a dokumentárních, záleží na rozhodnutí správců jednotlivých fondů. Například zmíněné *Dcery Eviny* digitalizovány byly a jsou dostupné na interním videoportálu pro badatele a zaměstnance NFA.